

NJE ỌRỊA KORONA: ỌNỌDỤ A NA-EBE NDỊ IGBO NỌ

NKE SI N'AKA

OLEKAIBE CHINENYE C. (Ph.D)
FEDERAL UNIVERSITY OF TECHNOLOGY
OWERRI
olekaibechinenye@gmail.com

NA

NDUKA, PERPETUA UGOCHI
FEDERAL UNIVERSITY OF TECHNOLOGY
OWERRI
perpetuanduka@gmail.com

Umjedemede

Ọrịa nwere ndị ka ibe ha n'ọ, nke ọrịa korona so n'ime ha. Ọbịbịa ọrịa korona tinyere uwa niile na gbagharịa ma taakwa ọtụtụ isi ndị mmadụ nke ala Igbo ketekwara oke n'ime ya. Nke a bụ ihe kpaliri mmụọ ndị odee a, mere ha ji chọọ ka ha mata ka mkpamkpa a si kpaa n'ala Igbo. Nchọcha a choputara na ọrịa korona bụ ọrịa ọhụrụ batara n'ime uwa ke mgbe afọ 2019, n'ọrịa a bu ọtụtụ ihe wee bata bụ nke gụnyere mmadụ inọ ibe ya oteaka, ọnọdụ ngudo uzọ, igbachibido ndị ọrịa a ji uzọ otu ebe na iji akwa afuchi imi na ọny. Ha gakwara n'ihu itunyere azụ ka ọnọdụ a si metụta ndị Igbo, uru ndị si n'ime ọnọdụ a wee pụta na ihe ndị a ga-eme iji wee gbalaha ọrịa a. Ha chikọtara okwu ha site n'isi ka ndị mmadụ dobe ihe ndị e nyere n'iwu iji wee zobe ndụ ha.

Abstract

Some diseases are more dreadful than others and corona virus disease is classified among the most dreaded. COVID-19 threw the entire world into great chaos, while claiming the lives of uncountable millions, the Igbo race inclusive. This paper is borne out of the desire of the researchers' interest, in bringing to limelight, the devastating effects of this disease. The origin of corona virus disease can be traced to Wuhan China in 2019, hence the name COVID-19. It came with its attendant inconveniences which included social/physical distancing, sit-at-home, quarantine, and wearing of nose/face mask. The paper discusses the effects of Corona virus disease on Igbo people, its benefits, as well as ways of preventing it. Summarily, the paper advises that people should keep to the stipulated rules to avoid contracting this killer disease.

Mmalite

Ọrịa bụ ihe mgbu nye ahụ mmadụ. Ọ na-eme ka ahụ mmadụ hapụ igbasi ike etu o kwesiri ma na-ebutekwa ọnwụ mmadụ maoburu na a kpachapughị anya. Ọrịa bụ ihe na-adighi mma etu o bula e si lee ya anya. Oke ọrịa na-eme mmadụ o dika ihe ọnwụ churu oso ma sikwa na mmadụ puo. O bu ya mere Igbo ji ekwu okwu si na o nweghi onye riawaranu di mma. Ihe a na-agba na nti anaghi aba n'anya mere na a naghị eji ọrịa egwu egwu na-agbanyeghi udi o bu n'ihu na e nweghi ọrịa o bula di mma n'ahu. Olekaibe (2020) si na ọrịa bụ ihe okpu n'ahu mmadụ. O gakwara n'ihu wee si na o nwebeghi onye biri n'elu uwa a, na-ariabeghi

orja, ma ndi di ndu, ma ndi nwuru anwu. Nke a dabara n'anya ya n'ihina o nweghi onye orja so nso n'ahu ya. Ma na-agbanyeghi nke a, o nwere orja ndi ka ibe ya njo, nke orja korona so n'otu n'ime ha.

Orja a bu korona vairoso maobu Covid-19 n'asusu Bekee bu ihe malitere na ngwucha afọ 2019. Orja a ghoro anya mmiri ako n'anya ma burukwa ihe iyi egwu nye mba uwa niile n'oge ahụ. Orja a akpolaala otutu mmadu ala mmuo ma kpakwa ike ojoo di egwu n'uwa niile. Sooso aha ya na-ama ahụ jijiji ma natinye egwu na obi ila mmiri n'ime ndi mmadu obi na-esighi ike.

<https://www.who.int> si na orja a bu korona bu orja na-efe efe bu nke nje korona a choputara na-ebute. O tunyekwara azu na ndi butere orja a na-enwe ihe nramaahu n'ikuume, ebe ufodu na-agbakekwe na-enweghi ogwugwo siri ike e nyere ha. N'ihina akaraaka abughi otu, otutu ka orja a gburu na-agbanyeghi otutu mbo ndi ochichi mba uwa di ichiche gbara iji mee ka orja a buru ihe akuko.

<https://en.m.wikipedia.org/wiki> si na ebe mbu a hutara orja a bu na Wuhan China bu ebe o si wee gbasaa uwa niile ka o di taa. O sikwa na ihe a na-eji ama onye bu orja a bu onye nwere ukwara, isi owuwa, ike ogwugwu, nramaahu ikuume, anughi isi maobu ufo ihe o bu na kwa oyi otutu. O kwukwara na mgbe mmadu butere orja a na o na-anog abali iri na anog tupu ejirimara ndi a ewere onodu. N'ezikwu, orja korona abughi egwu onye isi na-agba n'ihina mgbe otutu ejirimara orja a dakwasara otu onye ma amaghi etu e si gbado ukwu n'ala, ya ataa isi onye ahụ.

<https://www.who.int> si na orja korona bu ihe na-aga n'ikuku mere mfa ya ji anaghi ara ahụ. Ndi okachamara a si na o buru na onye bu ya agbu aso maobu ukwara maobukwanu maa uzere ebe onye na-ebughi ya no nso, onye ahụ kuru ya, o butele ya. Ozokwa, onye ahụ metu aka ebe ihe ndi a dasara ma metu imi, onu na anya ya aka, onye ahụ eburula ya. N'ezikwu o bu udi onodu a mere orja a ji o raghi ahụ kpara otutu mmadu aka bukwa nke tinyere uwa niile na gbaharja ruo taa.

Ufodu Mkpuru Orja Korona Miputara

Orja korona bu orja ohuru batara n'ime uwa nke aka mgba ya di otutu. O bu n'ihina nke a mere ihe kwuru, ihe akwudebe ya iji ghoo mgbo niile nke orja a turu. Ufodu mkpuru orja ohuru a miputara n'ime uwa gunyere:

1. **Mmadu ino ibe ya oteaka:** Ihe nke a putara bu na mmadu agaghi anog ibe ya nso oge o bu na iji gbalahu ibute ya bu orja. Ozog mmadu enweghi ike ibiakete maobu metu ibe ya aka n'udi o bu na o kachasi oge a na-ekwu okwu.
2. **Onodu ngudo uzog:** N'ebe a ka otutu obodo nyere iwu na e nweghi onye ga-ahapu ulo ya puta ezi n'udi o bu ruo mgbe a ga-enyeghachi iwu si puta. Iwu a wekwara otutu onwa n'ufodu obodo tupu ya bu mmiri agbachaa. E mere nke a iji belata ndi mmadu ibute ya bu orja.
3. **Igbachigide ndi orja a ji uzog otu ebe:** Nke a bu ihe ozog daputaranu n'ime orja a. Ndi niile butere orja a maobu ndi nke a na-enyo enyo na ha bu orja a, ka ha na-akpochigide uzog otu ebe iji mee ka ndi ozog hapu ibute ya.
4. **Iji akwa afuchi imi na onu:** Nke a bu onodu ozog riri ibe ya elu n'oge korona. Ndi okachamara nyere iwu ka ndi mmadu were akwa maobu uwe mkpuchi onu na imi na-ekpuchi imi na onu ha oge o bu na ha na-apu apu, o kachasi ebe ndi mmadu hiri nne no, dika n'ime ahia nakwa uloka maobu kwanu n'ogbakog ndi ozog ndi mmadu na-ejuputa.

Ka Onodog a si Metuta ndi Igbo

Onodog orja korona a ka kwaa Igbo aka ojoo na-ebe omenaala ha no. N'ezikwu omenaala Igbo bu ihe Igbo na-anaghi eji ara pjom ma burukwa a kwaa akwuru nye ha. O bu onataranachi ma burukwa ihe ndi Igbo ji eku ume. Nzebulam (2021) si na o bu nnukwu oke osisi nke mgborogwu ya bamiri n'ime ala. Omenaala Igbo bu ihe Igbo ji eme onu, akpa nganga ma burukwa ude na-edo na ndu ha.

Ihe o bu kpaturu omenaala Igbo aka bu ihe Igbo na-anaghi eji anya oma ele. Mana ka o di mgbe ahụ mkpuru ojoo orja korona a miputara kpachiri ufodu omenaala Igbo aka oge ahụ. Mkpuru ojoo ndi a gunyere:

1. **Nnoro onwe:** Mmadu erughi ibe ya nso emeela ka ufodu omenaala bu nke gunyere ikwe ekele dika ndi Igbo si ekwe ya ghoro ihe akuko. Ekele so n'otu omenaala ndi Igbo na-anaghi eji egwuregwu

n'ihina na o na-egosi nkwanye ugwu na ihunanya. Onye Igbo anaghị ahapụ ikele mmadụ ibe ya ebe o bula o huru ya, o kachasi n'oge ututu iji gosi obi ocha. Ubesie 1978 si na i nwere ike iwọ mmadụ awọ ihe oriri ma i wọ mmadụ awọ ekele, o na-adị ya njo karịa ihe niile. Nke a bu iji gosi ezigbo mkpa ekele di na ndu ndi Igbo. Igbo nwere uzọ di iche iche ha si ekwe ekele. Uzọ ndi a gunyere:

Ibi oma: Igbo si na ekele towa uto karịa e bie oma. Ibi oma bu uzọ puru iche onye Igbo si egosiputa oke obiuto na-ebe onye o na-ahubeghi ke mgbe otutu afọ maobukwanu n'ebe ezigbo enyi ya no. Osuagwu (1979) si na o buru na mmadụ ahụ enyi ya, nwanne ya maobu onye oma ya o bula, o nwere ike ekele ya site n'ibi ya oma. O gakwara n'ihu si na o na-egosi anuri ha nwere n'ihukorita onwe ha. Ibioma a bu umunwaanyi na-emekari ya ebe nke ndi nwoke na-ekwe n'aka. Mana etu uwa si dowe ihu oge ahụ, omenaala a nyuziri ka oku n'ihina mmadụ abiahi ibe ya nso. O na-abuzi onye huru ibe ya o noro ebe di anya n'efe aka ka onye huru onye bu oria ocha. Ihe ojojogburu onwe ya.

1b) Emume ndi Igbo: Anoghi mmadụ nso emeela ka ufodu emume ndi Igbo ji eme onu buruzie ihe lara oke azu oge ahụ. Emume ndi a bu nke iri ji ohuru bu otu n'ime ha bu ihe Igbo na-anaghi eji egwu egwu n'ihina na o bu emume a na-eme afọ o bula. Ozọ bu emume a na-eme tupu mmadụ etinye ji ohuru n'onu maobukwanu tupu ji ohuru abata n'ime ahia o bula Igbo nwe. Ogbalu (1979) si na o bu ohere e ji ekele Obasi di n'elu maka enyemaaka ya n'ime ka anyi di ndu were gwutekwa ji anyi koro n'ala. N'ikwu ya n'eze waraawa, o bu oge ndi Igbo ji abiakota onu. Iji hurita onwe ha n'anya n'ihina na ndi nochu uzọ ije na-eji ohere a lotachaa ulo iji sonye na mmemme a. Emume iri ji ohuru bu nke na-ada oke uda n'ala Igbo burukwa nke na-eme ka ala Igbo kpee ezigbo oku. Mana n'ihina obibia oria korona bu nke butere mmadụ iso ibe ya aso maobu mmadụ ino ibe ya oteaka iji gbalahu mbute oria, mere ka emume ahụ danyuo ka ntu oku.

1c) Ichi echichi ndi Igbo: Igbo kwenyere na echichi na-ekwesị ekwesị bu nke mere na onye o kwesiri e chie ya. O bu ya mere na Igbo nwere otutu ihe a na-echi echị bu nke gunyere echichi Igwe, Ozọ, Nze, Eze, Ezeji, dgz. Echichi nke o bula bu ihe na-akpokota ohanazeze onu. Udi echichi a abughi nwata n'ala Igbo. O bu udi echichi na-ede ude bu nke nkwo ya na-ewe otutu onwa na afọ oge ufodu n'ihina udi igwe mmadụ na-abia ya. Mana obibia oria korona mere ka udi echichi ndi ahụ ghara iwere onodu mgbe ahụ ya bu oria batara n'ala Igbo n'ihina iwu anoghi mmadụ nso.

1d) Igba ekpe: Igba ekpe bu otu emume gbara okpurukpu Igbo ji eme onwe ha obi uto. Emume a na-ehi ododo n'ala Ngwa, Umuhia, dgz. O bu emume a na-eme ma afọ ruwe na ngwucha, ya bu oge a rucha oru ugbo nke afọ o bula. Emume a na-akpokota otutu mmadụ onu n'ihina na ndi enyi, ikwu na ibe, ndi nwe obodo no uzọ ije na-alotacha maka ya bu emume. O bukwa oge otutu ezinaulo na-eji ahazi ihe ndi di anaa iji mee ka ezinaulo diri n'otu ma na-aga n'ihu. N'oge ahụ, ihe ndi a lachara azu n'ihina oria korona.

2. Onodu ngudo uzọ: Onodu a so n'otu ihe tara akpu mere n'oge oria korona a kpu oku n'onu. Ndi Igbo, dika otu agburu no n'ime ala Najiria, so keta oke a, oge onye isiala nyere iwu na onye o bula ga-agbachigide onwe ya uzọ ruo oge a ga-asị kpoghee. Onodu a were onwa ole na ole bu nke tinyere ndi mmadụ na gbagharịa. Ufodu ihe ndi si n'onodu a puta gunyere:

a) Ila azu nke azumaahia: Ndi Igbo bu ndi ama ama dika ndi na-agba mbo n'uzọ a ga-esi di ndu. Nke a mere na azumaahia bu otu uzọ ndi Igbo si adi ka ibe, bu nke mere e ji ahukari ndi Igbo n'onumara mba uwa obula. Onodu ngudo uzọ bu nke dakwasara uwa niile, o kachasi ndi Igbo, mere ka onodu azumaahia laa nnukwu azu, burukwa nke mere ka ubiam rigoro n'elu oji n'ala Igbo.

b) Agaghi nleta nke umunne: Igbo bu agburu nwere uzọ obibi ndu a haziri nke oma, nke otu n'ime ya bu onye aghala nwanne ya. Nke a mere na ezigbo nwaafọ Igbo enweghi ike ino ubochi ole na ole na-ajughi maobu agaghi ileta nwanne ya. O bukwa otu okwu a mere na obia bu nnukwu ihe n'ala Igbo n'ihina na onye hapuru ulo ya bia ileta onye ozọ, huru onye ahụ n'anya. N'aka nke ozọ, o bu udi nkwanye ugwu a na etu ndi Igbo si ewe nleta na mmekorita nke umunne, mere ileta obia jiri buru oke ihe n'ala Igbo n'ihina na onye biara n'ulo mmadụ ekwesighi ka o buru ihu mgbaru lawa, mere Igbo ji ekwu okwu si na o na-adi mma na obia lawa, ugwu onye o biara n'ulo ya edere. Mana onodu ngudo uzọ nke oria korona butere kpolaro omume

oma ndi Igbo a azu n'ih i na otutu mmadu noro otutu ubochi na onwa na-ejighi anya ha abuo hu umunne ha.

- c) **Ila akunuba n'iyi:** Onodu ngudo uzọ bu onye cheta ya emechie nti ya n'ih i na onodu a lara otutu akunuba ndi Igbo n'iyi. Ndi Igbo bu ndi ama nke oma dika ndi nwere otutu aka oru bu nke gunyere iku ngwo, igbu nkwi, oru ugbo, igba nta dgz. N'oge onodu a daputara, otutu ndi na-aku ngwo ka mmanya ngwo ha mebichara n'elu n'ih i aputaghi ezi. Nkwu ndi mmadu chafuchara n'elu, e nweghi uzọ e si aga oru ugbo bu nke mere ka otutu mmadu koo oru ha n'azu oge bukwanu nke mere ka otutu ihe a na-eweputa n'ugbo ghara ime nke oma. Ihe ndi a niile bu isi sekpụ nti n'idola akunuba Igbo azu.
  - d) **Ndola azu n'okpukperechi:** Ndi Igbo bu ndi a maara dika ndi na-anaghi eji okpukperechi ha egwu egwu. Ndi Igbo kwenyere na nnukwu chi bi n'igwe ma kwenyeka n'otutu chi di iche iche bu nke gunyere Amadioha, Ogwugwu, Ulasị, Ani, dgz. Ha kwenyeka na mmuo ndi a niile bu ihe na-edu ha ma na-ekpuchiteka ha site n'aka ihe ojo niile, bu nke mere na ha anaghi eji ofufe chi ha ndi a egwu egwu. Mana onodu ngudo uzọ a mere na o nweghi onye putara ezi ma ya foduzie icho ebe o na-aga ikpere chi ya.
  - e) **Ihe isiike:** N'ih i onodu ngudo uzọ nke were otutu onwa, n'ih i obibia orja korona mere ka ihe isiike buru okwu a kpu n'onu n'ala Igbo n'oge ahụ. O nweghizi ihe na-ekwe nzuta n'ime ahia. Aguu na-etizi ndi mmadu mmonwu n'ih i arughi oru ugbo n'oge bukwa nke mere ka ihe ndi a kuru n'ubi ghara ime nke oma. Onodu a akwaala ndi mmadu aka ojo ma meekwa ka ohi na mpu selie isi elu ebe o di ukwu n'ala Igbo.
  - f) **Idola agumakwukwo azu:** Ndi Igbo bu ndi a mara dika ndi uburu na-agho nko n'ih e niile o kachasi n'agumakwukwo. Mana obibia korona mere ka akpochie ulokwukwo niile mere ka umuakwukwo noro n'ulo otutu onwa. Onodu a dolaala onodu agumakwukwo azu ebe o di ukwu ma mekwa ka umuaka noo otutu afo n'otu klaasi ka o di taa.
- 3) **Ikpochigide ndi orja a ji uzọ otu ebe:** N'ih i etu orja a si wee di njo mere na anaghi ekwe ka onye bu ya maobu onye a na-enyo enyo bu ya nwee mmekorita n'udi o bula ya na onye na-ebughi ya. Orja a na-eke dika etu mmanu oku si amuba n'ala mere o ji di oke njo. Onodu di etu a mere ka nleta onye orja bu nke Igbo na-anaghi eji ara pijom buru ihe akuko. Igbo kwenyere na ndo so agwo onye orja bukwa nke mere na ileta onye orja ma si ya ndo di onye Igbo oke mkpa n'ih i na ha kwenyere na nneji. Onodu di etu a mere ka otutu ndi bu orja a nwuo site n'obi mgbafu na iyi egwu ndi ozo ya na orja korona so aga.
- 4) **Iji akwa ekpuchi imi na onu:** Onodu a ekwegharjala ndi mmadu uburu ma mekwa ka otutu mmadu hapu uwa a n'ih i ekuteghi ume nke oma n'ime ya. Ikpuchi imi na onu abughi ejirimara Igbo bu nke mere o ji ara ahụ inagide ya n'ih i na ndi Igbo bu ndi e ji iru oru ike wee mara burukwa nke na-anaghi anabata ikpuchi imi na onu eme. Ozokwa, onodu a na-emekwa ka mmadu hapu imata onye o mabu mbu n'uzo ma o zute ya.

Uru Ndi si n'ime Onodu Orja Korona Puta

Ihe uwa na-aga aka abuo, nke putara na ebe oghom no, uru na-esikwa otu ebe ahụ aputa. e nwere otutu uru nke si n'onodu korona aputa. Uru ndi a gunyere:

1. **Iweta udo nke ezinaulo na mmekorita nke umunne:** Nke a hiri odo oge e nyere iwu onye apula ezi. Otutu ezinaulo, ebe e nwere nsogbu n'ala Igbo, ji ohere oma ahụ kpee udo ma mezikwa ihe ndi mebiri emebi. Umunne na umunne nokoritakwara onu ma rikoo dika otu ndi. Di na nwunye ndi na-ebikoghi onu n'ih i otu ihe maobu nke ozo, lotachara nwee utọ alimdi na nwunye ha na-enwebeghi otutu oge n'ih i ebe a na-achụ nta ihe afo ga-eri.
2. **Ikuziri Umuka Omenaala Igbo:** Onodu aputaghi ezi a nyere ezigbo ohere iji wee kuziere umuka ufodu ihe ndi di mkpa ha kwesiri ima banyere omenaala Igbo. Ufodu ihe ndi a hiwere isi na:

Akukọ ifo: E ji ohere a kuziere umuaka akukọ ifo n'ih na o bu uzọ gbara okpurukpu ndi Igbo weputara e ji akuziri umuaka agwa oma. Ndi nne na nna ji ohere a kororo umu ha udi akukọ ifo ndi ahụ na-akato agwa ojo ma na-ajakwa onye nke mere ihe di mma. N'uzo di etu a, o nyere ohere ituleghari mmuo ime ihe oma n'ime umuaka. Ozọ, nkuzi ndi ozọ dara uda n'oge a gunyere agwugwa, ukabuilu, ilu Igbo, dgz.

Igba egwu onwa: N'ih ino otu ebe, otutu ezinaulo laghachiri n'ih ndi ahụ dika e chefuru ha echefu nke ndi Igbo ji eme onu n'oge mbu bukwa nke egwu onwa so n'ime ya. Otutu ndi nne na nna kuziiri umu ha etu e si agba egwu onwa, ihe ndi a na-eme n'ime ya dika igba oro dgz. Ihe ndi a ka e mere dika uzọ e si gbatia akwara ya na umuaka imuta ihe Igbo jiri biri n'oge mbu. Ozọ, e jikwa ohere a kuzikwara umuaka ihe ndi ozọ Igbo na-eji anori oge ma a lotachaa oru oge abali. Ufodu ihe ndi gunyere ikpo oga, ikpa nchorokoto, igba okoso, dgz.

Akukọ n'egwu: Akukọ n'egwu bu akukọ ndi ahụ na-adi n'udi egwu. O bu akukọ na-eme ka umuaka mata ihe mana a na-etinye ya n'egwu ji mee ka nwata nwee ike i na-agu ya ugboro ugboro ka echiche a chorọ ka o ghota ghara igbanahu ya. Nke a sokwa n'uzo puru iche ndi nne na nna ji mee ka umu ha mata ihe ekwe na-aku. Ufodu omumaatu egwu ndi a gunyere egwu Mike Ejigha nke o kororo:

Mbe Puta Ka Anyi Rie Nri

Mbe puta ka anyi rie nri
uwa aka okuko njo
Na mu muru umu nabu
egbe eburu ofu
Nkwa eburu ozọ
felie feda felie fela dgz.

Nna m Eze Akwota Enyi

Nna m eze akwota m enyi
Nwa mbe isi na ikwota onye
Nwa mbe isi na kwota onye
A si na ebube chebe enyi dube enyi
O dika asi na m akwota enyi
O o kwa enyi ga-abu isi oche
O o kwa enyi ga-abu isi oche
Enyi na-aga na-eso m gi n'azu
Enyi na-aga na-eso m gi n'azu
gwoo o guro gwoo nguro
Ka a na-agu egwu ndi a, akuko ya na ya so na-agakwa n'ihu n'otu oge ahụ.

3. **Egwuregwu Umuaka:** Otutu egwuregwu umuaka na-egwu n'ala Igbo taa alaala azu ebe o di ukwu n'ih mmepe anya nke igwe komputa na nke foonu. N'aka nke ozọ onodu ngudo uzọ nke oria korona butere mere ka otutu nne na nna ndi Igbo were ohere a daputaranu tutegharja uburu umuaka n'egwuregwu ndi ahụ na-enweghizi onye na-ekwuzi okwu maka ha. Egwuregwu ndi a gunyere:
  - i. **Onye elela anya n'azu, mmonwu anyi na-aga n'azu:** N'ebe a ka umuaka na-anọ gburugburu n'ala ebe otu nwata ga-ewere osisi na-agba ndi ozọ n'azu. Ngwangwa o tinyere osisi ahụ n'azu otu onye, onye ahụ ga-ebili oto were ya chuwa ya oso. Onye a na-achụ oso ga-agba ezigbo oso gaa nodu n'ebe onye na-achụ ya siri bilie. Ka ha na-agba oso, egwu ga na-agakwa n'ihu omumaatu: onye elela anya n'azu, mmonwu anyi n'aga n'azu, onye lee anya n'azu otu ihe ga-eme n'azu.
  - ii. **Chiririmgba:** Nke a bu ebe umuaka abuo ga-abjakota onu wee na-akukorita onwe ha ya bu egwu n'aka omumaatu egwu a bu chiririmgba, chiririmgba, ku ya mgba, ku ya mgba, a na mata azu mkpumpku,
A bu m nwaanyi ejiifo

Otakata otie n'ubu
Mgbe o ji hu o je weta
Si nne kpata nku
Si nna kpata nku
E ji nku eme ginj?
Ogo m nwaanyi na-abia
O na-abia mgbe ole?
O na-abia ubochi uka
Mu hu nwoke polisi
O kpọ m nwata nwaanyi,
Mu kpọ ya nwata nwoke dgz.

iii. **Oliyoma denja:** A na-adi mmadu ato maobu ano eme egwuregwu a. Otu onye ga-anọ n'etiti, o were azu danye n'aka otu onye, onye ahụ aghoro ya ka azu ya hapu imetu ala. O malitekwa danye n'aka nke onye ozọ. Mgbe o gbachara egwu nke ya. O gaa kwurukwa soro ghowa onye ozọ o ruru.

iv. **Kedu onye ga-abu oyi m:** Ozọ ebe a ka umuaka na-agba gburugburu ebe otu onye ga-aputa n'etiti a na-aguru ya egwu a:
Kedu onye ga-abu oyi m
Kedu onye ga-abu oyi m
Kedu onye ga-abu oyi m
Onye ga-abu oyi m ooo.

Mgbe a na-agu egwu a, onye a na-aguru ya ga na-eleghari anya. Ngwangwa o huru onye o chorọ ka o buru oyi ya, o sekpuru ya kpobata ya n'etiti bido guwa:

A fugo m, oyi m ooo
A fugo m, oyi m ooo
Onye ga-abu oyi m ooo.

O guchaa egwu nke ya, o hapuzie onye o kpobataru n'etiti gaa soro ndi ozọ ndu.

v. **Kpumkpumkpu ogene:** N'egwuregwu a ka a na-anọ n'ahiri abuo, emechaa ha eche onwe ha ihu wee na-akukota aka onu, abuo abuo. Mmadu abuo no n'isi ga-ehulata si n'okpuru n'aga, ha ruo n'isi ngwucha ha akwunyekwa n'ahiri ndi nke na-eso ha e were kwa azu banyekwa n'aga ebe egwu ha ga na-agakwa n'ihu. Omumaatu:

Kpumkpukpu ogene
Oo gene ogenege
Onye na-achọ ogene
Oo gene ogenege

vi. **Suwelu:** Egwuregwu a bu nke a na-aka n'ala. A na-aka ya, ya enwee oghere isii n'aka nri, isii n'aka ekpe ebe e nwere ike idi mmadu abuo maobu kari na-atu ya. Ana-eji otu ukwu awu ya ebe ufodu ukwu abuo.

vii. **Igho okwe:** Ebe a bu ebe a na-ewere ihe di ka mkpuru okwute, maobu mkpuru udara maobukwanu mkpuru osisi ahu a na-akpo okwe wee mere mkpuru ihe e ji agho okwe. Mkpuru e ji agho okwe na-adi isii n'onuogugu. A na-atuli otu elu e jiri ya na-achikoro ndi nke no n'ala. A na-ebu uzọ ghoro ya otu, otu, abuo, abuo, ato, ato ruo n'isii.

viii. **Okereke Okereke, dududu yaaya:** N'udi egwuregwu a ka umuaka na-agba gburugburu, nke o bu la n'ime ha ejidechaa ntakiri osisi n'aka wee tukwuru ala na-agu egwu a:
Okereke Okereke, dududu yaayaa
Okerefor Okerefor, dududu yaayaa

Ngwangwa e kwuru okwu a, o ga na-aga, umuaka ndi ahu e were osisi ha ji na-enyefe onye no ha n'ihu na-ewere nke onye no ha n'azu ma na-ekwekwa o ga na-aga njem.

Ihe Ndị A ga-Eme iji Chụọ Ọrịa Korona Ọsọ Ụkwụ Eru Ala

- Iji ncha akwọ aka oge niile
- Mmadụ anọghi ibe ya nso
- Imeghesi oghere ụlọ maka ezigbo ikuku
- Emetughị aka akwoghị aka n'ihu gị ọ kachasi anya, ọnu na imi gị
- Ibochi ukwara abupuru n'ala aja
- Iji okpu aka ekpuchi imi oge a na-ama uzere
- Iji akwa mkpuchi, ekpuchi imi na ọnu

Ihe ndị Nchọcha a Chọputara

- Na ọrịa korona bụ ọrịa ọhuru batara n'ụwa ke mgbe afọ 2019, nke na-egbuola otutu mmadu
- Na ọrịa a bu otutu ihe wee bata bu nke gunyere: mmadu ino ibe ya oteaka, onodu ngudo uzo, igbachibido ndi oria a ji uzọ otu ebe, iji akwa afuchi imi na onu.
- Ka onodu ndi a si metuta ndi Igbo
- Uru ndi si n'ime onodu a wee puta
- Ihe ndi a ga-eme iji wee gbalahu oria a.

Nchikọta

Orịa bụ ihe ojoo nye mmadu. Orịa na-ebute onwu erughi eru, bu nke mere na onye o bula di ndu kwesiri igba mbo oke o nwere ike iji chekwaa ndu ya site n'igbara ihe o bula ga-eme ka o bute oria oso. Igbo kwenyere na o biara ije nwe ula, bu nke putara na oria korona bu obia, na o ga-alakwa etu o si bia. Ya bu ka onye o bula tinye aka n'obọ iji mee ka nke a di ire site na idebe iwu ndi asi ka edebe iji chuo oria a oso ukwu eru ala.

Edensibia

- Ọgbalụ, F.C. (1979). *Omenaala Igbo*. Onitsha: University publishing
- Ubesie, T. (1979). *Odinaala Igbo*. Ibadan: Oxford University press.
- Nzeghulam, C. (2020). Ajujununu na Owerri. April 15 2020
- Osuagwu, B.I.N. (1979). *Ndi Igbo na omenaala Ha*. Lagos: Macmillan Nigeria publishers Limited.
- Olekaibe, C. (2020). *Ewumewu Ahuike Igbo ozuzu*. Owerri: Ascon Publishers
- <https://en.m.wikipedia.org/wiki/>. Accessed May 9, 2020
- <https://www.who.int/coronavirus>. Accessed May 9, 2020
- <https://www.who.int>. Accessed May 9, 2020.